

DESCOPERIRI TARDENOISIENE ÎN R.S.S. MOLDOVENEASCĂ

În aria tardenoisianului pontic, de curînd s-a înscris o importantă descoperire la Grebeniki, 14 km NE de Tiraspol¹.

S-au cules de la suprafață peste 3 000 bucăți de cremene cu urme de cioplire intenționată, dintre care 25 trapeze, peste 100 gratoare mici rotunde și cîteva pe vîrfuri de lamă, lame și lame microlitice cu retușă marginală. Două burine puternic patinate par a aparține unui lot mai vechi.

Lipsa semilunelor și a săgeților neolitice îndreptățește pe descoperitor să atribuie acest complex unui mezolitic tîrziu ca cel din Crimeea.

La o verificare mai atentă la fața locului se va vedea dacă ceramica neornamentată descoperită aci, atît în sondeaje cit și la suprafață, nu este cumva, după cum pare foarte probabil, contemporană cu industria microlitică.

Deși T. Passek și C. N. Bibikov atribuie aceste fragmente ceramice epocii bronzului, nu este exclus să ne aflăm în fața unei încadrări discutabile, cum nu arareori s-a întîmplat cu măruntelile fragmente neornamentate ale neoliticului timpuriu.

Menționăm că industria microlitică din așezarea neolitică de la Bondaricha are suficiente similitudini cu cea de la Grebeniki². E un facies, mai mult decît sigur, neolitic timpuriu, care trebuie neapărat urmărit și la noi pe duncle din sudul Moldovei.

C. S. NICOLĂESCU-PLOȘOR

ORAȘUL SCUFUNDAT SPINA ȘI NECROPOLELE SALE

Rezultatele revelatoare ale fotografiilor aeriene ne-au demonstrat definitiv existența orașului Spina din care, pînă azi, ne erau cunoscute numai necropolele. E vorba de un oraș mare, situat în laguna din delta Padulul, cu zone de locuințe despărțite prin diguri și canale, de o amploare (350 ha) care îl situează în rîndul celor mai importante orașe ale Italiei antice³.

¹ P. I. Boriskovski, *Разведки памятников каменного века между Тирасполем и Раздельной*, în *Материалы по археологии северного Причерноморья*, I, 1957.

² D. I. Teleghin, *Неолитична стоянка в урочище Бондариха*, în *Археология*, Kiev, IX, 1954.

³ Vezi L. Pareti, *La tradizione antica su Spina*, în *Studi Romani*, 1957, p. 125 și urm.

În așteptarea săpăturilor care să scoată la lumină acest oraș precursor al Veneției, adânc scufundat în mlaștinile Padului, ne bucură știrea reluării cercetărilor într-una din necropolele sale, aceea a văii Pega.

De fapt, este cunoscut că după câteva campanii norocoase, începute în 1922 în valea Trebba¹, săpăturile din necropolele Spinei au trecut printr-o lungă perioadă de lincezeală.

Numai în 1954, cu ocazia lucrărilor de asanare a zonei mlaștinoase de lângă Comacchio, s-a putut întreprinde cercetări în înțeleșul modern al cuvântului, adică cu amploarea cuvenită și mijloacele tehnice perfecționate, cercetări care au scos la lumină 348 morminte, din care P. E. Arias², directorul campaniei, s-a grăbit să prezinte pe cel mai important, într-un studiu analitic plin de observații și de utile concluzii.

Îl vorba de un mormânt de înhumăție descoperit pe bancul de nisip A din valea Pega, la o adâncime de 1,62 m, cu un schelet orientat NV-SE, aproape distrus de apă. Interesul principal al inventarului său, altminteri extrem de bogat, îl constituie un crater de mari proporții, care, atît prin tehnica, cît și prin decorația figurată, depășește tot ceea ce a apărut pînă acum în necropolele Spinei, faimoase prin frumusețea materialului ceramic.

Înalt de 67 cm, susținut de o elegantă bază lucrată separat, în forma unui trapezofor (înălț. 18,5 cm), craterul aparține unei categorii de vase decorate cu o tehnică mixtă — cu relief și cu pictură — care de mult timp a atras atenția cercetătorilor.

Relieful craterului (Pl. I) se limitează la canelarea bazei și a părții inferioare a corpului și la decorul aplicat la torțile în formă de grandioase volute ajurate.

Decorul cu figuri roșii, care se dezvoltă pe partea superioară a pîntecului, redă mituri celebre, ca Iliupersis și Centauiromachia, care — chiar dacă se leagă, în poziția generală, de puternica tradiție picturală a primei jumătăți a sec. V — dovedește, printr-un accentuat expresionism (în special Centaurul, fig. 34), un curent artistic mai recent.

Decorația figurată de pe gîtul vasului — vînătoarea mistrețului din Calidon, thiasos-ul lui Dionysos — se deosebește, din contră, prin elemente stilistice ce ne duc în cercul ceramiștilor post-fidiaci din prima jumătate a sec. IV.

Detaliate și precise observații asupra stilului eclectic al pictorului — sau al pictorilor? — acestui crater dau autorului posibilitatea de a fixa data vasului între 400 și 390, fără a putea preciza totuși și atelierul care l-a creat.

Un grup redus de vase mai mici, tot cu figuri roșii (kylix, skyphos, askos, oinochoai), de un stil neglijent, aparține unei perioade puțin mai tîrzii (mijlocul sec. IV); restul inventarului e compus din piese greu de datat și anume: vase cu firnis negru (în primul rînd străchini), sau vase nepictate (amfore și farfurioare), o diademă de aur cu o serie de măști silenice alternînd cu rozele și o serie bogată de obiecte de bronz de net caracter etrusc (Etruria de nord), precum și candelabre terminate cu grupuri decorative de o factură greoaie și oarecum barbarizată.

Marele crater cu volute nu depășește anul 390 î. e. n., în timp ce grupul de vase mai mici cu figuri roșii poate să coboare spre mijlocul sec. IV.

Mormîntul, intact, se poate data deci în complexul său, în jurul anului 350 î. e. n.

Nu putem atribui acestor rezultate o valoare absolută pînă cînd nu va fi studiat un număr mai mare de morminte asemănătoare; totuși se pot trage concluzii folositoare, în special pentru modestul material de uz comun — ceramica nepictată și vasele de bronz (situle, stamnoi etc.) — care, după cum au demonstrat și săpăturile de la Montefortino, păstrează în plin sec. IV detalii decorative de un net caracter arhaic.

GABRIELLA BORDENACCHIE

¹ *Not. Scavi*, 1924, p. 279 și urm.; 1927, p. 183 și urm.

² *Dalla necropoli di Spina. La Tomba 136 di Valle Pega*, în *RIASA*, IV, 1955, p. 95—178.